ТӘ'ЛИМ-ТӘРБИЈӘ МАСӘЛӘЛӘРИ

Шакирд шәхсијјәтинин һәртәрәфли инкишаф етдирилмәси нәзәријјә вә практикасынын јеткин сосиализм дөврүндә јени тәрәггиси һаггында

Меһди МЕҺДИЗАДӘ

ССРИ ПЕА-нын һәгиги үзвү

ӨЛКӘДӘ инкишаф етмиш социализмин бәргәрар олмасы илә шәхсијјәтин һәртәрәфли инкишаф етдирилмәси, о чүмләдән шакирд шәхсијјәтинин формалашдырылмасы проблеми бөјүк актуаллыг газанды вә чәмијјәтимиз гаршысында тә'хирәсалынмаз бир практик вәзифә кими дурмагдадыр. Бу, субјектив, ајры-ајры ироди мүлаһизәләрин нәтичәси олмајыб, бир тәрәфдән өлкәнин инкишаф етмиш сосиал-игтисади тәләбләриндән, дикәр тәрәфдән исә онун коммунизмә доғру даһа да сүр'әтли инкишафыны тә'мин етмәк зәрурәтиндән доғмушдур.

Сов.ИКП Програмында дејилир ки, партија «инсан шәхсијјәтинин һәртәрәфли аһәнкдар инкишаф етдирилмәсини тәләб едир» (Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын Програмы. Азәрнәшр, 1973, сәһ. 107). Партија Програмынын тәләбләринә әсасән актуаллашдырылмыш бу глобал вәзифә артыг 20 илдән чохдур ки, партијанын һәмин müддәтдә кечирилмиш гурултајларынын күндәлијиндә дурур, бүтүн мүһүм партија вә дөвләт гәрарларында, о чүмләдән Сов.ИКП МК вә ССРИ Назирләр Советинин халг маарифинә даир гәрарларында гејд олунур, һәмин проблемин һәллинин актуаллығы көстәрилир, кәнч нәслин коммунист тәрбијәсинин даһа да јахшылашдырылмасы, бу проблемин һәллинә доғру јөнәлдилмиш әлверишли мә'нәви вә мадди шәраитин јарадылмасы үчүн конкрет көстәришләр верилир.

Мәһз јеткин сосиализм, коммунизм гуручулуғуну сүр'әтләндирмәк мәгсәди илә һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсијјәтләр формалашдырмаг вәзифәсини дөврүн тәләби олдуғу үчүн чидди сурәтдә ирәли сүрмүшдүр. Партијамызын XXIII гурултајына Сов.ИКП МК-нын һесабат мә'рузәсиндә гејд едилмишдир ки: «Өлкәмиздә совет адамларынын јашајыш сәвијјәсини вә мәдәнијјәтини јүксәлтмәк үчүн, елм вә маарифин, әдәбијјат вә инчәсәнәтин тәрәггиси үчүн көрүлмүш олан бүтүн ишләр белә бир садә һәгигәти тәсдиг едир ки, сосиализмин башлыча мәгсәди инсанын сәадәтидир, онун һәртәрәфли инкишафыдыр. Инди биз елә бир зирвәјә чыхмышыг ки, һәмин мәгсәдә доғру ирәлиләјишимизи сүр'әтләндирә биләрик, даһа бөјүк вәзифәләр ирәли сүрүб, онлары јеринә јетирә биләрик... Биз өз али борчумузу бунда көрүрүк, биз бунун наминә коммунизм гурурук» (Сов.ИКП XXIII гурултајынын материаллары, Азәрнәшр, 1966, сәһ. 72).

Һәмин мәсәләјә марағы артырмадан, күтләләрин бу һәрәката шүурлу мүнасибәтини јүксәлтмәдән көстәрилән мәгсәдә доғру ирәлиләјиши сүр'әтләндирмәк мүмкүн дејилди. В. И. Ленин һәлә 1921-чи илдә буна диггәт јетирмиш вә көстәрмишдир ки, тарихи фәалијјәтин өлчүсү, кенишлији нә гәдәр чох оларса, о гәдәр чох адам бу фәалијјәтдә иштирак едәр: «Буна исә јалныз о заман наил олмаг мүмкүндүр ки, бунун үчүн һазыр олмајан милјонларла јени адамлары инандыра биләсән!» (В. И. Ленин. Әсәрләри, ч. 31, сәһ. 521).

Мәһз бу мөвгедән, халгын коммунизмә доғру һәрәкатынын сүр'әтләндирилмәси мөвгејиндән Сов.ИКП МК-нын партијамызын XXIV гурултајына һесабат мә'рузәсиндә белә бир мүддәа ирәли сүрүлмүшдүр: «Инсанын өзүнү һәртәрәфли инкишаф етдирмәдән коммунизм гуручулуғу кими бөјүк бир иши ирәлиләтмәк мүмкүн дејилдир. Инсанларын мәдәнијјәт, тәһсил, ичтимаи шүур, дахили јеткинлик сәвијјәси јүксәк олмаса коммунизм мүмкүн дејилдир, нечә ки, мүвафиг мадди-техники база олмадан да коммунизм мүмкүн дејилдир» (Сов.ИКП XXIV гурултајынын материаллары, Азәрнәшр, 1972, сәһ. 89).

Бу мәгсәдлә јеткин сосиализм чәмијјәти сосиал-игтисади, елми, мәдәни, мә'нәви-идеоложи саһәдә зәрури шәраитә маликдир. Гејд етмәк лазымдыр ки, јеткин сосиализмдә коммунизмин бу мүрәккәб проблеминин һәјата кечирилмәси үчүн нәинки әлверишли шәраит јарадылмыш, һабелә проблемин өзүнүн мәзмуну зәнкинләшдирилмиш, шәхсијјәтә верилән тәләбләр даһа да мүрәккәбләшдирилмишдир. Бу исә тамамилә ганунаујғундур.

Тәбии ки, сосиал тәрәгги елми-техники ингилабла бирликдә һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсијјәтин формалашдырылмасы нәзәријјә вә практикасына тохунмаја, нәзәрдән кечирилән проблемин мәзмунунун зәнкинләшмәсинә мүәјјән тә'сир көстәрмәјә билмәзди. Бу тә'сир, һәр шејдән әввәл, әмәјин структурунда әкс олунду. Кениш коммунизм гуручулуғу нәтичәсиндә истеһсалын механикләшдирилмәси, автоматлашдырылмасы вә кимјалашдырылмасынын сүр'әтли инкишафы, онун кенишләндирилмәси вә интенсивләшдирилмәси илә, електрикләшдирмәнин, електрон-һесаблајычы машынларын кениш тәтбиги, елм вә техниканын чошғун инкишафы илә, јени-јени машын вә агрегатларын, о чүмләдән електроника әсасында гурулмуш мүрәккәб машынларын вә с. тәтбиги илә характеризә олунан игтисади мөвгеләр әмәјин структуруну онун интеллектуаллашдырылмасы һесабына дәјишир, истеһсалын үмуми әмәк балансында интеллектуал әмәјин күчләндирилмәси баш верир. Бүтүн бунлар јалныз мигдар ваһидләриндә дејил (чүнки бу, әвәлләр дә олурду вә мүһәндис-техники ишчиләрин сајча нисбәтән артмасында ифадә олунурду), һәм дә кејфијјәт мүнасибәтләриндә, јә'ни әмәјин хејли интеллектуаллашмасында, фәһлә вә колхозчуларын өзләринин сәвијјәсинин јүксәлдилмәсиндә тәзаһүр едилмәјә башлады.

Елә бир вәзијјәт јаранды ки, фәһлә вә колхозчуларын әмәји өз кејфијјәтинә көрә јахын кечмишдәки әмәјә нисбәтән—һәлә ингилаба гәдәрки вәзијјәт барәдә данышмырыг—кет-кедә даһа чох фәргләнмәјә давам етди. Әмәјин характериндәки бу дәјишиклик, әкәр өлкәнин халг тәсәррүфатында, үмумијјәтлә вә хүсусән сон 10—13 илдә баш вермиш тарихи дәјишикликләри нәзәрә алсаг, тамамилә тәбии һал олду.

Партијанын XXVI гурултајына Сов.ИКП МК-нын һесабат мә'рузәсиндә дејилир: «Өлкә коммунизмин мадди-техники базасыны јаратмағын бүтүн истигамәтләриндә хејли ирәлиләмишдир. Совет чәмијјәтинин мәһсулдар гүввәләри кејфијјәтчә јени сәвијјәјә чатмышдыр. Елми-техники ингилаб инкишаф едәрәк дәринләшир вә кенишләнир, бир чох истеһсалатларын вә бүтөв саһәләрин симасыны дәјишир. Совет елми ән башлыча билик саһәләриндә габагчыл мөвгеләр тутур. Өлкәнин игтисади гүдрәти коммунизм гуручулуғу јолунда кәләчәк тәрәгги үчүн

е'тибарлы тә'минат јарадыр» (Сов.ИКП XXVI гурултајынын материаллары, Азәрнәшр, 1981, сәһ. 43).

Өлкәнин сәнаје потенсиалы мисли көрүнмәмиш интишар тапды: «Атом машынгајырма, космик техника, електрон вә микроелектрон, микробиолокија сәнајеси, лазер техникасы, сүн'и алмаз, һабелә башга јени синтетик материаллар истеһсалы елмин наилијјәтләри әсасында даһа да инкишаф етмиш вә ја јенидән јарадылмышдыр» (јенә орада, сәһ. 43).

Гурултајын материалларында гејд едилир ки, «Өтән ики бешилликдә кәнд тәсәррүфаты истеһсалынын техники базасы әсаслы шәкилдә мөһкәмләнмишдир. Кимјалашдырма, әкинчилијин вә һејвандарлығын комплекс механикләшдирилмәси вә сәнајеләшдирилмәси күчләнмишдир. Кениш мигјасда мелиорасија ишләри апарылыр» (јенә орада, сәһ. 45).

Бүтүн бунлары партијанын рәһбәрлији алтында совет адамлары јеринә јетирир. «Совет адамы... чәмијјәтимизин башлыча, ән гијмәтли сәрвәтидир» (јенә орада, сәһ. 43).

Кәтирдијимиз фактлар көстәрир ки, совет адамынын әмәји көһнә кејфијјәт сәвијјәсиндә гала билмәзди, belә ки, о, техниканын букүнкү, даһа чох исә сабаһкы сәвијјәсинә, технолоҗи просесә чаваб вермәзди. Мәһсулдар әмәк, онун тә'лимлә бирләшдирилмәси һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсијјәти формалашдырмағын башлыча васитәсидир. Инди әмәк әввәлкинә нисбәтән хејли дәрәчәдә башга характер дашыјыр. Бу, артыг «тәмиз» әл әмәји дејил, механикләшдирилмиш әмәкдир, демәли, хејли дәрәчәдә интеллектуаллашдырылмышдыр: орада зеһни әмәјин пајы физики әмәјә нисбәтән көркәмли јер тутур, бир сыра сәнаје саһәләриндә, хүсусилә атом машынгајырмасы, електрон, микроелектрон сәнајеләриндә исә о апарычы мөвге тутур. Сүбут етмәјә еһтијач јохдур ки, фәһлә әмәјинин интеллектуаллашмасы илдән-илә артмагдадыр. Бунунла әлагәдар нәзәрә алмаг лазымдыр ки, инди сөһбәт мәктәблләримиздә тә'лимин садә әл әмәји илә дејил (бахмајараг ки, о ләғв едилмир вә садә аләтләрлә ишләмәк вәрдишләринә малик олмаг лазымдыр), дәрин елми-техники әсасда тәшкил едилмиш әмәклә бирләшмәсиндән кедир. Бурадан да һәлә В. И. Ленинин комсомолун III гурултајында көстәрдији кими, шәхсијјәтин мүасир биликләрлә вә мүасир техники бачарыгларла силаһланмасы зәрурәти јараныр. Шакирд шәхсијјәтинин формалашдырылмасында буну унуда билмәрик вә бу саһәдәки нәзәријјә вә практиканын тәрәггисини бу јени тәләбин тәтбигиндә ахтармалыјыг.

Јеткин сосиализм чәмијјәти шәраитиндә һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсијјәтин формалашдырылмасы үчүн һәм дә шәхсијјәтин идеја-сијаси вә мә'нәви тәрбијәси хүсуси әһәмијјәт кәсб едир. Нә дәрин биликләрә јијәләнмәк, нә јүксәк әмәк ихтисасына малик олмаг шәхсијјәтин өз Вәтәнинин аловлу вәтәнпәрвәри, сосиалист бејнәлмиләлчи олмасы үчүн зәманәт вермир. Мүасир шәхсијјәт өз вәтәндашлыг борчуну ајдын дәрк етмәли, ону дәгиг јеринә јетирмәли, коммунизм уғрунда мәтин мүбариз, буржуа идеолокијасы вә һәјат тәрзинә гаршы амансыз мүбаризә апармаға габил олмалыдыр. Бүтүн бунлар идеја-сијаси вә мә'нәви тәрбијә васитәсилә тә'мин едилир. Бунун исә мөһкәм тәмәли шакирд шәхсијјәтинин формалашдырылмасы дөврүндә гојулмалыдыр. В. И. Ленинин комсомолун III гурултајында бу барәдә дедикләрини јада салаг.

Шәхсијјәтин идеја-сијаси вә мә'нәви тәрбијәси күнүн тә'хирәсалынмаз практик вәзифәси олду. «Партија бүтүн зәһмәткешләри јүксәк идејалылыг вә коммунизмә сәдагәт руһунда тәрбијә етмәји... мүасир дөврдә идеоложи иш саһәсиндә башлыча вәзифә һесаб едир» (Совет Иттифагы Коммунист Партијасынын Програмы. Азәрнәшр, 1973, сәһ. 103).

Мә'лум олдуғу кими, марксизм-ленинизм классикләри шәхсијјәтин формалашдырылмасы үчүн онун физики вә естетик тәрбијәсинә дә хүсуси әһәмијјәт верирдиләр.

Октјабрын тарихи гәләбәси илә јарадылмыш шәраит һаггында мә'лумат верәркән Програмда гејд олунур ки, өзүндә «мә'нәви зәнкинлији, әхлаг сафлығыны вә физики камиллији аһәнкдар сурәтдә бирләшдирән јени инсан тәрбијәси имканлары артыр» (јенә орада, сәһ. 107), Партија Програмында јенидән галдырылан вә актуаллашдырылан бу проблем һеч вахт күндәликдән чыхарылмамышдыр. Партија гурултајларында, Сов.ИКП МК вә ССРИ Назирләр Советинин мәктәб тәһсили һаггында гәрарларында, дикәр мүһүм партија вә дөвләт сәнәдләриндә бу проблемин һәлли актуаллығы гејд едилмиш, шакирдләрин коммунист тәрбијәсини даһа да јахшылашдырмаг үчүн конкрет көстәришләр верилмишдир. Сов.ИКП XXIII гурултајы, мә'лум олдуғу кими, өлкәмизин кениш чәбһәдә коммунизм гуручулуғу илә мәшғул олдуғу, јени инсанын һәртәрәфли тәрбијәсинин даһа бөјүк әһәмијјәт газандығы бир шәраитдә өлкәдә һамылыгла орта тәһсилә кечмәк һаггында гәрар гәбул етди. «Орта үмумтәһсил мәктәбинин ишини даһа да јахшылашдырмаг тәдбирләри һаггында» Сов.ИКП МК-нын вә ССРИ Назирләр Советинин гәрарында (нојабр, 1966-чы ил) көстәрилир ки, «чошғун елми-техники вә ичтимаи тәрәгги шәраитиндә мәктәбин ролу әввәлкинә нисбәтән гат-гат артыр, мәктәб бөјүмәкдә олан нәслин, ләјагәтли коммунизм чәмијјәти гуручуларынын һәртәрәфли инкишафыны тә'мин етмәлидир» («Мәктәб директорунун мә'лумат китабы», «Маариф» нәшријјаты, Бакы, 1975, сәһ. 13). Һәмин гәрар һамылыгла ичбари орта тәһсилә кечмәк һаггында, тәһсилин јени мәзмунуна кечмәк һаггында вәзифәни конкретләшдирди. Бу тәдбирләр мәктәблиләрин тә'лим вә тәрбијәсинин елми-нәзәри, идеја-сијаси сәвијјәсинин, әмәк вә политехник һазырлығынын, естетик вә физики камиллијинин јүксәлдилмәсинә доғру јөнәлдилди, бунларсыз исә мәктәблиләрин һәртәрәфли инкишафыны тә'мин етмәк мүмкүн олмазды (јенә орада, сәһ. 13—20).

Партијамызын XXIV гурултајы вә «Кәнчләрин үмуми орта тәһсилә кечмәсини баша чатдырмаг вә үмумтәһсил мәктәбини даһа да инкишаф етдирмәк һаггында» Сов.ИКП МК-нын вә ССРИ Назирләр Советинин 1972-чи ил 20 ијун тарихли гәрары һамылыгла ичбари орта тәһсилә, јени програмлара кечилмәсини баша чатдырмаг, мәктәблиләрин һәртәрәфли тәрбијәсини тә'мин етмәк мәгсәди илә онларын үмумтәһсил, әмәк вә политехник һазырлығыны јүксәлтмәк вәзифәсини гаршыја гојду.

Өлкәдә һамылыгла ичбари орта тәһсил 1976-чы илдә әсасән баша чатдырылды ки, бу да партијанын XXV гурултајында гејд едилди. Бу, бүтүн бәшәр чәмијјәти тарихиндә мисли олмајан бир мәдәни сычрајыш олду. Мәктәбләрдә тәһсилин јени мәзмунуна кечид дә баша чатдырылды. Бүтүн бунлар мәктәб тәһсилинин чошғун инкишафына сәбәб олду. Биз һәлә али вә орта ихтисас тәһсили, техники-пешә тә'лими саһәсиндә газанылан наилијјәтләрдән данышмырыг. Бу ирәлиләјиш бүтөвлүкдә өлкәјә, һәр бир мүттәфиг республикаја вә о чүмләдән Азәрбајчан ССР-ә аиддир. Азәрбајчан артыг чохдан башдан-баша савадлылар республикасы һесаб олунур. Әһалинин 1979-чу илдә апарылан һамылыгла сијаһыјаалынмасы мә'луматына көрә халг тәсәррүфатында чалышан һәр 1000 нәфәрин 879 нәфәри, јә'ни 87,9 фаизи али вә орта (там вә натамам) тәһсилә малик иди. Али вә орта мәктәб мә'зунлары һесабына бу фаиз илдән-илә артыр. Беләликлә, мәктәб тәһсилинин вә бүтөвлүкдә халг маарифинин чошғун јүксәлиши кәнчләрин вә өлкәнин бүтүн әһалисинин коммунист тәрбијәси үчүн, һәртәрәфли инкишаф етмиш коммунизм гуручуларынын тәрбијәси үчүн мөһкәм тәһсил базасы јаратды. Сосиализм,

һәгигәтән тарихи әһәмијјәтли вәзифәни: әмәк адамларынын чохмилјонлу күтләсини мәдәнијјәт наилијјәтләри илә силаһландырмаг, һәр бир инсан үчүн, онун ичтимаи вәзијјәтиндән, чинсиндән вә миллијјәтиндән асылы олмајараг, бүтүн билик мәнбәләриндән истифадә етмәк имканы јаратмаг вәзифәсини һәлл едә билди. Сов.ИКП МК-нын «Совет Сосиалист Республикалары Иттифагынын 60-чы илдөнүмү һаггында» гәрарында көстәрилир ки, партијанын XXV гурултајы һәм һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсијјәтин мәзмунуна, һәм дә онун формалашдырылмасы јолларынын кенишләндирилмәсинә јени тәкан верди. Партијанын XXV гурултајына Сов.ИКП МК-нын һесабат мә'рузәсиндә өлкәнин әмәкчиләринин идеја-сијаси, әмәк вә мә'нәви тәрбијәсинин бүтүн ишинә комплекс јанашмаг идејасы ирәли сүрүлдү, кәнчләрә елми вә сијаси информасијанын сүр'әтли ахынындан мүстәгил баш чыхармаг вәрдишләри ашыламаг вәзифәси гаршыја гојулду. Бүтүн бунлар шәхсијјәтин өз-өзүнү тәрбијәси үчүн зәрури иди вә бунсуз габагчыл шәхсијјәтин формалашдырылмасыны тәсәввүр етмәк олмаз. Бу мүһүм тәдбир дә шакирд шәхсијјәтинин һәртәрәфли инкишафына хидмәт едир.

Јеткин сосиализмин јаратдығы јени сосиал-игтисади шәраит, партијанын гәрарларында ирәли сүрүлән коммунизм гуручулуғуну һәртәрәфли сүр'әтләндирмәк вә күчләндирмәк вәзифәләри совет адамындан јалныз мә'нәви сәрвәтләрлә дәриндән силаһланмағы, пешә-техники һазырлыға малик олмағы, әхлаги тәмизлији, идеја-сијаси јеткинлији тәләб етмир; бунларла јанашы чәмијјәтин һәјатынын һансы саһәсиндә фәалијјәт көстәрмәсиндән асылы олмајараг онун фәал һәјат мөвгеји тутмасыны тәләб едир. XXV гурултај бу идејаны да ирәли сүрдү вә конкретләшдирди. Бунунла да һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсијјәтин формалашдырылмасы һаггында марксизм-ленинизм тә'лиминин мәзмунуна јени төһфә верди..

Партијамызын XXVI гурултајы јени инсанын формалашдырылмасы вәзифәсинин һәјата кечирилмәсини сүр'әтләндирмәји бүтүн кәскинлији илә өлкә гаршысында гојду. Гурултаја һесабат мә'рузәсиндә дејилир: «Совет адамы вичданлы әмәкчидир, сијаси-мәдәнијјәти јүксәк олан бир инсандыр, вәтәнпәрвәр вә бејнәлмиләлчидир. Ону партија, өлкәнин гәһрәманлыг тарихи, бүтүн гурулушумуз тәрбијә етмишдир. О, јени дүнјанын гуручусуна хас олан гајнар һәјат сүрүр» (Сов.ИКП XXVI гурултајынын материаллары, Азәрнәшр, 1981, сәһ. 84).

Бунунла да гурултај әслиндә јени инсанын формалашдырылмасында газанылмыш наилијјәтләрә мүәјјән дәрәчәдә јекун вурду. Лакин гурултај бүтөвлүкдә бу глобал проблемин тамамилә һәлл олундуғуну һесаб етмир. Она көрә дә һесабат мә'рузәсиндә даһа сонра белә гејд едилир: «Әлбәттә, бу о демәк дејилдир ки, биз јени инсанын формалашмасы илә әлагәдар олан бүтүн мәсәләләри һәлл етмишик. Бу саһәдә гаршымызда хејли вәзифә дурур. Тәрбијәнин мүвәффәгијјәти исә анчаг о заман тә'мин олунур ки, тәрбијә сосиал-игтисади сијасәтин мөһкәм бүнөврәсинә әсаслансын» (јенә орада, сәһ 84).

Бурада мүһүм чәһәт јалныз газанылмыш наилијјәтләрин көстәрилмәси вә проблемин там һәлли үчүн гаршыда хејли вәзифәләрин дурдуғунун гејд едилмәси дејилдир. Бурада һәм дә «шәхсијјәтин даһа там инкишафы үчүн» јени јоллар көстәрилир.

Һесабат мә'рузәсиндә гејд олунур: «Шәхсијјәтин кетдикчә даһа долғун инкишафы үчүн бизим бөјүк мадди вә мә'нәви имканларымыз вардыр вә кәләчәкдә бу имканлары даһа да артырачағыг. Лакин бунунла јанашы, һәр бир адамын һәмин имканлардан ағыллы истифадә етмәји бачармасы вачибдир. Бу исә, нәтичә е'тибарилә шәхсијјәтин марағынын, тәләбатынын нечә олмасындан асылыдыр. Мәһз буна көрә партијамыз шәхсијјәтин марағынын, тәләбатынын фәал, мәгсәдјөнлү шәкилдә формалашдырылмасыны сосиал сијасәтин мүһүм вәзифәләриндән бири һесаб едир» (јенә орада, сәһ. 84).

Бунунла мүвафиг елмләр, о чүмләдән педагокика елми гаршысында бөјүк әһәмијјәтә малик вәзифә гојулур; проблемин һәлли үчүн нәинки бүтүн јоллары шәрһ етмәк, һәм дә шәхсијјәтин, хүсусән ушаг вә кәнчләрин тәләбат вә марағыны өјрәнмәк лазымдыр. Бунлары билмәдән онлары шәхсијјәтин инкишаф етдирилмәси вә формалашдырылмасы јолуна истигамәтләндирмәк мүмкүн дејилдир. Партијанын XXVI гурултајы ушагларда һәртәрәфли инкишаф етмиш шәхсијјәт өзүлүнүн формалашдырылмасында башлыча амил олан мәктәбин гаршысында јени вәзифәләр гојду: тә'лимин, әмәк вә мә'нәви тәрбијәнин кејфијјәтини јүксәлтмәк, мүәллим вә шакирдләрин әмәјинин нәтичәләринин гијмәтләндирилмәсиндә формализми ләғв етмәк, ишдә тә'лимин һәјатла әлагәсини мөһкәмләтмәк, мәктәблиләри ичтимаи-фајдалы әмәјә һазырламағы јахшылашдырмаг (бах: јенә орада, сәһ. 79).

Һәртәрәфли инкишаф етмиш кәнч нәслин формалашдырылмасында бу вәзифәләрин нә гәдәр бөјүк әһәмијјәтә малик олдуғу ајдындыр. Мәһз һәмин вәзифәләрин уғурлу вә вахтында һәлл едилмәси шакирдләрин мә'нәви сәрвәтләрлә силаһланмасына, әхлаги сафлығына, фәал әмәк вә ичтимаи-сијаси мөвге тутмасына зәмин јарадыр.

Сов.ИКП МК-нын ијун (1983-чү ил) пленуму партијанын идеоложи, күтләви-сијаси ишинин актуал мәсәләләринин әтрафлы мүзакирәсиндә кәнчләрин, шакирд шәхсијјәтинин һәртәрәфли инкишаф етдирилмәклә фәал коммунизм гуручулары кими јетишдирилмәләринә хүсуси әһәмијјәт вермишдир.

Һәмин пленумда, өзүнүн дәрин мәзмунлу тарихи нитгиндә Сов.ИКП МК-нын Баш катиби Ј. В. Андропов јолдаш кәнч нәслин тәрбијәси мәсәләләриндән сөһбәт ачараг гејд едир ки, партија она наил олмаға чалышыр ки, биздә шәхсијјәт тәкчә биликләр мәчмусуна малик олмаг дејил, һәр шејдән әввәл, мәтин идеја, мә'нәвијјат вә мараға јијәләнмиш, јүксәк әмәк вә давраныш мәдәнијјәтилә силаһланмыш сосиализм чәмијјәтинин вәтәндашы, фәал коммунизм гуручусу олсун (бах: «Коммунист» гәзети, 16 ијун 1983-чү ил). Ј. В. Андропов јолдаш шакирдләрин мәһз бу истигамәтдә тәрбијәләндирилмәси үчүн әмәк тә'лиминин, тә'лимлә мәһсулдар әмәјин бөјүк фајдасы олдуғуну, бу ишә, һәмчинин шакирдләрин естетик вә физики тәрбијәсинә диггәти артырмағын зәрури тәдбир олдугларыны көстәрир.

Ијун пленумунун гәрарында бунунла әлагәдар көстәрилир ки: «Үмумтәһсил вә техники пешә мәктәбләриндә тәрбијә ишинин сәвијјәси јүксәлдилсин. Ленинин ваһид мәктәб, әмәк, политехник мәктәби принсипләри ардычыл һәјата кечирилсин, мәктәблиләрдә ичтимаи-фајдалы әмәјә вәрдиш вә мәһәббәт тәрбијә едилсин, онларын идеја көрүш даирәси кенишләндирилсин, һәр шејдән әввәл, онларын һәр бириндә сосиализм чәмијјәти вәтәндашынын, фәал коммунизм гуручусунун јүксәк кејфијјәтләри формалашдырылсын. Естетик вә физики тәрбијәдә мәктәбин имканларындан даһа долғун истифадә олунсун. Мүәллимин нүфузу вә һөрмәти артырылсын, онун ихтисасына, иш вә мәишәт шәраитинә даһа чох гајғы көстәрилсин» (јенә орада).

Беләликлә, јеткин сосиализм дөврүндә јени инсанын формалашдырылмасы, һабелә шакирд шәхсијјәтинин һәртәрәфли инкишаф етдирилмәси һаггында марксизм-ленинизм тә'лими Сов.ИКП-нин рәһбәр ролунун јүксәлмәси, чәмијјәтимизин мә'нәви вә мадди потенсиалынын артмасы, һәмчинин јени ичтимаи мүнасибәтләрин тәкмилләшдирилмәси сајәсиндә хејли инкишаф етдирилир.

●